

La Vila

Sant Pere de Riudebitlles

Ubicació

Comarca: Alt Penedès
Lloc/Adreça: Centre històric
Emplaçament Elevació a la riba dreta del riu de Bitlles, al costat d'un meandre.

Coordenades:

Latitud: 41.45397
Longitud: 1.70287
UTM Est (X): 391660
UTM Nord (Y): 4589966

Classificació

Número de fitxa 08232 - 1
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Medieval Romànic Gòtic Modern Contemporani
Segle XI-XX
Autoria de l'element: Diversos
Estat de conservació Regular
Notes de conservació: Hi ha hagut força construcció de substitució al llarg del present segle. Això és especialment clar a les plantes baixes d'alguns edificis.
Protecció Legal
Tipus de protecció: BPU
Observacions protecció: POUM 12/05/2012
Accés Fàcil
Ús actual: Residencial
Titularitat Privada
Titular: Diversos propietaris
Autoria de la fitxa ARQUEOCIÈNCIA - J.M. Huélamo
Data de registre de la fitxa: dj., 01/04/1999 - 02:00
Autoria de la darrera revisió: Marta Lloret Blackburn-Antequem, S.L.

Descripció

Nucli antic i primitiu del poble. Presenta una estructura ovalada en forma d'ametlla, tancada en si mateixa, a la manera de les "viles closes". El perímetre es definiria de la següent manera: començant a la plaça de les Eres, agafaria els edificis al costat esquerre del c/ Montseny continuant pels del Camí de Baix, agafant les edificacions a les dues bandes del carrer a partir de les Basses de cal Ròmul i fins arribar al pont de l'Altra Banda sobre el riu de Bitlles. A partir, d'aquí pujaria pel curs del riu fins arribar al camí que baixa a la font del Quadres, englobant l'espai de la riba dreta del curs fluvial. Seguidament remuntaria per aquest camí i seguiria pel carrer de l'Hospital fins arribar al carrer del Trull, incloent els edificis que queden a l'esquerra i també el que fa cantonada pel cantó dret amb el carrer del Trull. Per aquest carrer, retornaria el perímetre a la plaça de les Eres, englobant l'edifici de l'Ajuntament. L'eix central de la vila estaria definit pels carrers Major i dels Còdols, els quals són els principals de la vila i encerclen la plaça de l'Església. Els del Call i de les Voltes són els secundaris que comuniquen entre si els vials principals i la plaça. (TORRENTS, 1993: 35) El nucli està sobre la terrassa quaternària del riu, en un terreny relativament pla amb cotes que varien entre els 250 i el 248 metres sobre el nivell del mar, encara que cau abruptament sobre el Bitlles. És possible que en aquest punt hi hagués un gual. Dins l'estructura urbana s'ha d'assenyalar que existeixen nombrosos edificis amb un cert caràcter, entre els quals hi ha alguns amb teules pintades en "dent de llop". Mereixen destacar-se, a més dels que tenen fitxa específica, els nomenats a continuació amb els trets més interessants: A cal Querol o Cal Xelòs, a la plaça de l'Església hi ha una escala de cargol digna de menció. Al carrer dels Quadres (abans dels Còdols o dels Codros) núm. 3, una porta adovellada amb la inscripció 1820. Al carrer de Baix, es troba, igualment, una porta adovellada de l'any 1598. A cal Borregaire, abans es recollien els pobres. Cal Mustafà es troba en ruïnes, encara que conserva una filera d'arcs carpanells. Ha desaparegut les Monges o cal Cavaller -antic casal de la família noble dels Olzinelles- i ha estat substituït per un edifici impersonal al centre de la vila. Al carrer dels Marquesos de Llió, darrera del casal, existeix un habitatge que conserva de manera inalterada una tipologia pròpia dels segles XVII-XVIII. Són interessants els passos coberts a diferents indrets de la vila: Voltes del Quirri, de cal Borregaire, de cal Ton del Pere, de cal Botifoll i el pas del Foradot (obert per sota cal Xerta per baixar a cal Carol). Uns altres elements dignes de menció són una arcuació de totxo a les plantes altes, la dualitat de portes de pedra de turó amb arcs de mig punt en alguns accessos a les cases i l'abundància de cellers als soterranis. Existeix al seu interior una xarxa de galeries/mines subterrànies que comunicaven diverses cases pels cellers, i que s'ha identificat com elements d'evacuació de la vila que formarien part del seu sistema defensiu passiu. Al present segle, aquests passadissos van ser usats per fer-hi passar les conduccions de clavegueram i aigua (TORRENTS, 1996). La Vila no destaca per la seva situació topogràfica, essent visible en la seva totalitat només des de punts elevats. Existeixen dues visions molt característiques. La primera és la que s'obté des de l'Altra Banda, presentant una façana dominada per l'arquitectura dels molins paperers, bàsicament, del segle XVIII. La segona, des de les elevacions del costat dret de la vall del riu, des d'on es veu en primer terme el conjunt urbà i al fons, la muntanya de Montserrat. Un element referencial el constitueix, el campanar, que serveix de fita des de gran part del terme. Si bé, es difícil d'obtenir una visió de conjunt, el passeig per l'interior de la Vila ofereix una gran sensació de calma i personalitat de la població.

Observacions:

El camí de Baix a finals del segle XIX es deia del Vall i en època franquista, José Esbert. En aquell moment el carrer Major es deia José Arnan. El carrer dels Quadres es deia, el 1913, dels Còdols i en època franquista Federico Casanovas. El carrer Call en època franquista es deia Pedro Domingo. A l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic apareixen inventariats com elements urbans Cal Querol (Plaça Església) i ca l'Olivella, a més del desaparegut safareig de cal Ròmul i com a elements mobles les portes adovellades de cal Querol, cal Secalló, cal Torrents, Cal Jeroni Mestres, Cal Rafeques, ca la Paca Rossa, Rectoria, cal Teodor i cal Torrents (cal Ròmul) Aquests portals consten a l'Inventari de

Patrimoni Arquitectònic (IPA) de la Generalitat de Catalunya amb els números: 12130, 12131, 12332, 12133, 12134, 12135, 12136, 12137 i 12138. Les voltes de can Botifoll apareixen al mateix inventari amb el número: 38295

Història

La primera referència documental on es cita el riu Bitlles i una església dedicada a Santa Maria i Sant Pere, és al Cartulari de Sant Cugat (foli 159 v., no. 514), amb data de febrer del 917. Diu: "prope auro annolia, vel rio de Birlas, ubi ecclesia sita est in onore Sancte Maria et Sancti Petri..". El 13 de març del 1012, els esposos Guifré i Guisla fan donació del terme de Riudebitlles al monestir benedictí de Santa Maria i Sant Martí de l'Insula Gallinaria, a la Ligúria. Els anys 1044 i 1165 els Papes Benet IX i Alexandre III confirmen la pertinença del Priorat a l'abadia de Sant Martí. El 1406, Pedro de Luna (futur Papa Luna) és el prior de Sant Pere, arruïnant-lo, tal com ho confirma un document del 7 de setembre de 1428, en el que a petició del prior de Riudebitlles, Bernat de Vilalta, s'uneix aquest priorat amb l'abadia benedictina de Montserrat. El domini d'aquest monestir sobre Sant Pere durarà fins el 28 d'octubre del 1801. A inicis del segle XVII es va construir el primer molí paperer i, des del primer quart d'aquell segle hi havia com a mínim, dos paperers a la vila. Durant el segle XVIII la vila es trobava a la zona paperera més important de Catalunya, i Sant Pere produïa el 10% aproximadament del total de la producció (TORRENTS, en premsa). Els anys 1706 i 1707 es van patir dues crisis de mortalitat molt elevada, i junt amb la Guerra de Successió, féu que, el 1717, el monestir de Montserrat demanés l'exempció de contribucions als habitants de Sant Pere (TORRENTS, en premsa). Respecte a la història de la seva forma urbana, Josep Torrents assegura: "sembla que es tracta d'una vila closa amb dues entrades molt clares, una pel camí de Baix (del que sabem que a la segona meitat del segle XIX era conegut com al Vall), l'altra per la plaça de les Eres. Aparentment sembla que tot el conjunt sigui del mateix període. Un estudi més detallat posa en evidència que tenim dos períodes diferenciats. El fogatge del 1365 testimonia la presència de 72 cases, el de 1708 de 60 i 270 habitants. Aquestes coincideixen gairebé en nombre amb les que hi ha a les illes de cases que envolten el Priorat. L'estructura de les cases d'aquesta zona és ben diversa de les demés. Són parcel·les petites e irregulars, molt fragmentades, que formen un continu. El cens de 1787 és de 890 habitants, coincideix amb la construcció de la majoria de molins paperers que hi ha a la vila, gran part d'ells concentrats a la corona exterior, prop del Rec i del riu. Aquesta corona exterior està formada per les cases del carrer Major i carrer de Baix i les del carrer dels Quadres o dels Còdols. La disposició d'aquestes és suburbana, o sigui, la de cases que sorgeixen al llarg d'un camí. Les parcel·les són més grans i regulars i les cases tenen eixida. I es també aquí on hi ha les cases pertanyents als segles XVII i XVIII. Aparentment sembla que el continu de les cases obeeixi a la presència d'una muralla, però no s'han trobat restes que ho confirmin. A més, aquest continu no sempre ha estat així ja que es poden descobrir almenys tres possibles entrades del Rec de la Vila a l'interior. A part es poden plantejar tres possibles entrades més, a tall d'hipòtesi, en aquest recinte, que sumades a les dues existents, farien un total de cinc. El continu tal i com el coneixem ara podria ésser del passat segle si tenim en compte la data de construcció d'algunes cases" (TORRENTS, 1996). A la part exterior de la Vila, al costat de l'actual Ajuntament, existia un hospital, en actiu el 1613, i citat encara el 1849 (MADOZ, 1849: XIII, 726). El 1860, però, ja no existia, encara que ha perdurat en la toponímia urbana amb el carrer homònim. Encara resta alguna paret integrada dins les edificacions actuals. L'any 1872 es va dividir el poble en tres districtes amb els seus corresponents alcaldes de barri, el primer, la Vila, el va regir el Sr. Jacint Botifoll, el segon, l'Altra Banda o els Afores, el Sr. Ramon Respal i, el tercer, el Torrent Cuitó-Rabassada, el Sr. Vicenç Mañosas.

Bibliografia

CARDÚS, Cristòfor (1936) "Els noms de lloc de Catalunya. Sant Pere de Riudebitlles" dins de COROMINES, J.; RIBES, E. "Per al recull del noms de lloc de Catalunya", extret de "Mai enrera", Butlletí del Centre Excursionista de Gràcia, Febrer-Març 1936, p. 18. Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. Societat Catalana de Geografia. Filial de l'Institut d'Estudis Catalans. GUILLÉN, Lúdia; CASANOVAS, Esther (1997) La conca del paper: Parc temàtic. Propostes per a un model d'ordenació del territori i recuperació del medi natural i urbà. MADDOZ, Pascual (1849) "Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar", Vol. XIII, Veu "Riudevitlles, San Pedro de", Madrid. TORRENTS, J. (1996) Sant Pere de Riudebitlles. Textos mecanografiats pertanyents al dossier de projectes V. TORRENTS I ROSÉS, A. (1993). Transformacions demogràfiques en un municipi industrial català: Sant Pere de Riudebitlles, 1608-1935. Tesi Doctoral. Departament d'Història Contemporània. Facultat de Geografia i Història. Universitat de Barcelona. TORRENTS I ROSÉS, A. (en premsa) "La lluita per l'aigua: pagesos i paperers en el segle XVIII" Homenatge a Jordi Nadal. AAVV (1991) Oficis i Professions a Sant Pere (finals s. XIX i s. XX). Programa de Festa Major de Sant Pere de Riudebitlles.

